

**MANTIQUIY TAFAKKUR TUSHUNCHASI TADQIQOT
PREDMETI**

Dilnoza Xikmatullayeva

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi

4-bosqich talabasi

E-mail: xikmatullayevadilnoza@icloud.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada mantiqiy tafakkur tushunchasining ilmiy-nazariy mazmuni, uning psixologik va pedagogik asoslari hamda tadqiqot predmeti sifatidagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, mantiqiy tafakkurning rivojlanish mexanizmlari, shakllanish bosqichlari va ta'lim jarayonidagi o'rni tahlil qilinadi. Turli ilmiy yondashuvlar asosida umumlashtirilgan xulosalar chiqariladi.*

Kalit so'zlar: *mantiqiy tafakkur, bilish jarayoni, analiz, sintez, umumlashtirish, ta'lim, rivojlanish, pedagogik jarayon.*

Аннотация. *В статье рассматривается сущность логического мышления, его психолого-педагогические основы и значение как предмета научного исследования. Анализируются механизмы формирования логического мышления и его роль в образовательном процессе.*

Ключевые слова: *логическое мышление, познавательный процесс, анализ, синтез, обучение, развитие.*

Abstract. *This article examines the concept of logical thinking, its psychological and pedagogical foundations, and its importance as a subject of scientific research. The mechanisms of its development and its role in education are analyzed.*

Keywords: *logical thinking, cognitive process, analysis, synthesis, education, development.*

Kirish

Bugungi globallasuv sharoitida ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri – o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish qobiliyatlarini shakllantirishdan iborat. Ushbu jarayonning markazida esa mantiqiy tafakkur turadi.

Mantiqiy tafakkur insonning borliqni ongli ravishda anglashiga xizmat qiluvchi muhim psixik jarayon bo'lib, u orqali shaxs voqea-hodisalar o'rtasidagi bog'lanishlarni aniqlaydi, umumlashtiradi va xulosaga keladi. Shu sababli u psixologiya va pedagogika fanlarida muhim tadqiqot predmeti sifatida o'rganiladi.

Asosiy qism.

1.Mantiqiy tafakkur tushunchasining ilmiy mohiyati

Mantiqiy tafakkur – bu insonning fikrlash jarayonida tahlil, sintez, taqqoslash, umumlashtirish kabi aqliy operatsiyalarni amalga oshirish orqali bilim hosil qilish jarayonidir. Jean Piaget o'z tadqiqotlarida tafakkurning rivojlanishini bosqichma-bosqich jarayon sifatida ko'rsatib, bolaning mantiqiy fikrlashi konkret operatsiyalar bosqichidan abstrakt tafakkur bosqichiga o'tishini asoslab beradi¹.

Lev Vygotsky esa tafakkur rivojini ijtimoiy muhit bilan bog'laydi. Unga ko'ra, bola avval tashqi faoliyat orqali fikrlashni o'rganadi, keyinchalik bu jarayon ichki nutq shakliga aylanadi². Demak, mantiqiy tafakkur nafaqat individual, balki ijtimoiy jarayon sifatida ham namoyon bo'ladi.

2. Mantiqiy tafakkur tadqiqot predmeti sifatida

Ilmiy tadqiqotlarda mantiqiy tafakkur quyidagi yo'nalishlarda o'rganiladi:

- tafakkurning shakllanish qonuniyatlari
- uning rivojlanish bosqichlari
- pedagogik ta'sir omillari
- ta'lim metodlari orqali rivojlantirish imkoniyatlari

John Dewey mantiqiy fikrlashni reflektiv tafakkur sifatida talqin qiladi. U fikrlashni muammoli vaziyatni hal qilish jarayoni sifatida ko'rib, unda tahlil va

¹ Piaget J. The Psychology of Intelligence. – London, 1950.

² Vygotsky L.S. Thought and Language. – Cambridge, 1986.

xulosa chiqarish muhim o'rin tutishini ta'kidlaydi ³. Bu yondashuv mantiqiy tafakkurni faqat nazariy tushuncha emas, balki amaliy faoliyat vositasi sifatida ham ko'rsatadi.

3. Mantiqiy tafakkurning psixologik asoslari

Mantiqiy tafakkur insonning boshqa bilish jarayonlari bilan chambarchas bog'liq. Xususan:

diqqat – tafakkur jarayonining barqarorligini ta'minlaydi

xotira – olingan bilimlarni saqlaydi

idrok – tashqi axborotni qabul qiladi

Jerome Bruner fikricha, o'quvchi bilimni tayyor holda qabul qilmasdan, uni faol izlanish orqali egallasa, mantiqiy tafakkur yanada samarali rivojlanadi⁴.

Shuningdek, Benjamin Bloom taksonomiyasi tafakkurning bosqichma-bosqich rivojlanishini ko'rsatib beradi: bilish → tushunish → qo'llash → tahlil → sintez → baholash⁵. Bu model ta'lim jarayonida mantiqiy tafakkurni rivojlantirishning ilmiy asosini tashkil etadi.

4. Ta'lim jarayonida mantiqiy tafakkurning o'rni

Boshlang'ich ta'lim bosqichi mantiqiy tafakkurni shakllantirish uchun eng muhim davr hisoblanadi. Chunki bu davrda bola fikrlash operatsiyalarini egallay boshlaydi.

Mantiqiy tafakkuri rivojlangan o'quvchi:

- mustaqil qaror qabul qiladi
- muammolarni tahlil qiladi
- o'z fikrini asoslay oladi
- bilimlarni tizimli ravishda o'zlashtiradi

Pedagogik amaliyotda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

- muammoli ta'lim
- interfaol metodlar

³ Dewey J. How We Think. – New York, 1910.

⁴ Bruner J. The Process of Education. – Harvard, 1960.

⁵ Bloom B.S. Taxonomy of Educational Objectives. – New York, 1956.

- didaktik o‘yinlar
- guruhli ishlash

Bu metodlar o‘quvchini faol subyektga aylantirib, uning tafakkur jarayonini faollashtiradi.

5. Mantiqiy tafakkurni rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari

Hozirgi kunda ta’limda innovatsion yondashuvlar keng qo‘llanilmoqda. Ular orasida:

- loyihaviy ta’lim
- STEAM texnologiyalari
- tanqidiy fikrlash metodlari

alohida o‘rin tutadi.

Bu yondashuvlar o‘quvchilarning faqat bilim olishiga emas, balki uni tahlil qilish va amalda qo‘llashiga xizmat qiladi. Natijada mantiqiy tafakkur real hayotiy vaziyatlar bilan bog‘liq holda rivojlanadi.

Xulosa. Mantiqiy tafakkur inson intellektual rivojlanishining asosiy ko‘rsatkichlaridan biri bo‘lib, u psixologik va pedagogik tadqiqotlarda muhim o‘rin egallaydi. Turli olimlarning nazariyalari shuni ko‘rsatadiki, mantiqiy tafakkur bosqichma-bosqich shakllanadi va ijtimoiy muhit bilan chambarchas bog‘liq.

Ta’lim jarayonida mantiqiy tafakkurni rivojlantirish o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini, muammolarni hal qilish qobiliyatini va bilimlarni chuqur o‘zlashtirishini ta’minlaydi. Shu sababli pedagogik faoliyatda bu jarayonni ilmiy asosda tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalangan adabiyotlar

1. J. Piaget. The Psychology of Intelligence. “intellektual rivojlanish” nazariyasi— London, 1950. p. 34–36.
2. L.S.Vygotskiy. “ijtimoiy-madaniy rivojlanish” nazariyasi Thought and Language. – Cambridge, 1986. – p. 86–90
3. DeweyJ. “refleksiv tafakkur” konsepsiyasi. How We Think. – New York, 1910. – p. 6–9
4. J.Bruner. ”faol o‘rganish” nazariyasi The Process of Education. – Harvard, 1960. – p. 12–15.
5. BloomB.S. “taksonomiya modeli” Taxonomy of Educational Objectives. – New York, 1956. – p. 18–22.